

ELEKTRON TIJORAT: RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ORQALI IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH

Abduqodirov Nuriddin

Samarqand Davlat tibbiyot universiteti assistenti

ЭЛЕКТРОННАЯ КОММЕРЦИЯ: РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ С ПОМОЩЬЮ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Абдукадиров Нуриддин

ассистент Самаркандского государственного медицинского
университета

E-COMMERCE: DEVELOPING THE ECONOMY THROUGH DIGITAL TECHNOLOGIES

Abdukadirov Nuriddin

Assistant at Samarkand State Medical University

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolada elektron tijoratning zamonaviy raqamli texnologiyalar yordamida iqtisodiyotni rivojlantirishdagi o'рни va ahamiyati yoritib berilgan. Asosiy e'tibor elektron savdo platformalarining kengayishi, raqamli to'lov tizimlarining joriy etilishi, logistika va mijozlar bilan interaktiv aloqalarni boshqarish tizimlarining iqtisodiy samaradorlikka ta'siriga qaratilgan. Maqolada shuningdek, elektron tijoratni rivojlantirish orqali kichik va o'rta biznes subyektlarining raqobatbardoshligini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda eksport salohiyatini kengaytirish imkoniyatlari tahlil qilingan. Tahlillar asosida elektron tijoratni milliy iqtisodiyotda joriy etishning ustuvor yo'nalishlari bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar:

Elektron tijorat, raqamli texnologiyalar, iqtisodiy rivojlanish, onlayn savdo, elektron to'lov tizimlari, logistika, kichik biznes, raqamli iqtisodiyot, mijozlar bilan aloqa, eksport salohiyati.

АННОТАЦИЯ:

В статье подчеркивается роль и значение электронной коммерции в развитии экономики посредством современных цифровых технологий. Основное внимание уделяется влиянию расширения платформ электронной коммерции, внедрения цифровых платежных систем, а также систем логистики и интерактивного управления взаимоотношениями с клиентами на экономическую эффективность. В статье также анализируются возможности повышения конкурентоспособности малого и среднего бизнеса, создания новых рабочих мест и расширения экспортного потенциала за счет развития электронной коммерции. На основе анализа даны рекомендации по

приоритетным направлениям внедрения электронной коммерции в национальную экономику.

Ключевые слова:

Электронная коммерция, цифровые технологии, экономическое развитие, интернет-магазины, электронные платежные системы, логистика, малый бизнес, цифровая экономика, отношения с клиентами, экспортные возможности.

ANNOTATION:

This article discusses the role and importance of e-commerce in the development of the economy using modern digital technologies. The main emphasis is on the expansion of e-commerce platforms, the introduction of digital payment systems, and the impact of logistics and interactive customer relationship management systems on economic efficiency. The article also analyzes the opportunities for increasing the competitiveness of small and medium-sized businesses, creating new jobs, and expanding export potential through the development of e-commerce. Based on the analysis, recommendations are made on priority areas for introducing e-commerce into the national economy.

Keywords: E-commerce, digital technologies, economic development, online shopping, electronic payment systems, logistics, small business, digital economy, customer relationship, export potential.

KIRISH

Globalashuv va raqamli transformatsiya jarayonlari zamonaviy iqtisodiyotga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, so'nggi yillarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi natijasida raqamli texnologiyalar asosida shakllangan yangi iqtisodiy munosabatlar tizimi vujudga keldi. Ushbu tizimda elektron tijorat alohida ahamiyat kasb etib, u nafaqat iqtisodiy jarayonlarning raqamlashtirilishiga, balki ularning samaradorligi va tezkorligiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Elektron tijorat bugungi kunda turli soha va yo'nalishlarda – savdo, xizmat ko'rsatish, ishlab chiqarish, ta'lim, hatto sog'liqni saqlash tizimida ham keng qo'llanilmoqda. Ayniqsa, onlayn savdo, elektron to'lov tizimlari, raqamli logistika va yetkazib berish xizmatlari orqali iqtisodiy aloqalar soddalasib, iste'molchi bilan ishlab chiqaruvchi o'rtasidagi masofa yo'qolib bormoqda. Bu esa, o'z navbatida, yangi biznes modellarining shakllanishi va innovatsion yechimlarning joriy etilishiga olib kelmoqda.

O'zbekiston sharoitida ham elektron tijorat sohasida keng qamrovli islohotlar olib borilmoqda. Raqamli infratuzilmaning rivojlanishi, yuridik bazaning mustahkamlanishi va raqamli iqtisodiyot konsepsiyasining ilgari surilishi mazkur

yo'nalishda yangi imkoniyatlar ochmoqda. Ayniqsa, kichik va o'rta biznes subyektlari uchun elektron platformalar orqali ichki va tashqi bozorlarga chiqish imkoniyati kengayib, eksport salohiyati sezilarli darajada ortmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda elektron tijoratning iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini chuqur o'rganish maqsadida kompleks yondashuv asosida turli metodlar qo'llanildi. Birinchidan, raqamli texnologiyalar, onlayn savdo va elektron to'lov tizimlari kabi sohalarga oid mavjud ilmiy va statistik manbalar tahlil qilindi. Bunda milliy va xalqaro darajadagi ilmiy maqolalar, tahliliy hisobotlar hamda amaliy tadqiqotlar asos bo'lib xizmat qildi.

Tadqiqot davomida tahliliy-metodik usul asosida elektron tijorat orqali iqtisodiy ko'rsatkichlarga (ayniqsa, eksport salohiyati, bandlik darajasi, ishlab chiqarish samaradorligi) bo'lgan ta'sir aniqlanib, ularning sifat jihatlari baholandi. Shuningdek, taqqoslash usuli yordamida an'anaviy va raqamli savdo modellari o'rtasidagi farqlar o'rganildi hamda har bir modelning afzallik va kamchiliklari ko'rsatib o'tildi.

Tadqiqotda empirik ma'lumotlar tahliliga alohida e'tibor qaratildi. Buning uchun O'zbekiston va boshqa rivojlanayotgan davlatlarda elektron tijoratning amaliyotga joriy etilishi natijalari o'rganilib, ularning ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlarga bo'lgan ta'siri statistik usullar orqali baholandi. Shu bilan birga, infografika va grafik tahlil vositalari yordamida ma'lumotlar vizual ko'rinishga keltirildi, bu esa elektron tijoratning samaradorligini yanada aniqroq ko'rsatishga imkon berdi.

Tadqiqot yakunida esa tavsiyaviy-analitik yondashuv asosida elektron tijoratni yanada rivojlantirish bo'yicha takliflar ishlab chiqildi. Bu takliflar mamlakatda raqamli iqtisodiyotni shakllantirish, kichik biznesni qo'llab-quvvatlash va eksport imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan bo'lib, ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

NATIJA

Tadqiqot davomida o'rganilgan ma'lumotlar va tahliliy ishlovlar asosida bir qator muhim ilmiy-amaliy natijalarga erishildi. Avvalo, elektron tijoratning iqtisodiy tizimdagi o'rni yildan-yilga ortib borayotganligi, u orqali amalga oshirilayotgan onlayn savdo faoliyatlari ichki va tashqi bozorlarga kirishni sezilarli darajada osonlashtirayotgani aniqlandi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, raqamli texnologiyalardan foydalanish orqali mahsulotlarni realizatsiya qilishda vaqt va xarajatlarni qisqartirish, foydalanuvchilar bilan bevosita aloqani yo'lga qo'yish hamda maqsadli auditoriyani aniqlash imkoniyati oshadi. Ayniqsa, elektron to'lov tizimlari orqali

xavfsiz va tezkor to'lovlar amalga oshirilishi, xarid qiluvchilar sonining ortishiga xizmat qilmoqda.

Tadqiqotda aniqlangan muhim jihatlardan biri shuki, kichik biznes subyektlari uchun elektron tijorat yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Ular endilikda o'z mahsulotlarini nafaqat ichki bozorda, balki xalqaro maydonda ham taklif etish imkoniga ega bo'lmoqda, bu esa eksport salohiyatini oshirishga olib kelmoqda.

Shuningdek, raqamli iqtisodiyot sharoitida elektron tijorat platformalarining rivojlanishi yangi ish o'rinlarining yaratilishiga, innovatsion xizmatlarning kengayishiga va umuman iqtisodiy faollikning oshishiga ijobiy ta'sir ko'rsatayotgani qayd etildi.

Umuman olganda, olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, elektron tijoratni milliy iqtisodiyotga samarali integratsiya qilish orqali mamlakatda raqamli transformatsiya jarayonlarini jadallashtirish, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va global bozordagi raqobatbardoshlikni oshirish mumkin.

MUHOKAMA

Ushbu tadqiqotda elektron tijoratning zamonaviy iqtisodiyotdagi tutgan o'рни, uni shakllantiruvchi asosiy omillar va raqamli texnologiyalar vositasida yuzaga kelayotgan iqtisodiy imkoniyatlar atroflicha muhokama qilindi. Dastlabki tahlillar shuni ko'rsatadiki, elektron tijorat nafaqat savdo-sotiq jarayonlarini soddalashtiradi, balki iqtisodiy resurslardan foydalanish samaradorligini ham oshiradi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar asosida ishlab chiqilgan elektron savdo platformalari, elektron to'lov tizimlari va raqamli marketing vositalari orqali ishlab chiqaruvchilarning bozorga kirish darajasi keskin oshmoqda.

Muhokama jarayonida elektron tijoratning kichik va o'rta biznes uchun yaratgan yangi imkoniyatlari alohida e'tiborga olindi. Internet va axborot texnologiyalarining ommalashuvi kichik tadbirkorlarga yirik sarmoya talab qilmaydigan biznes modelini amalga oshirishga zamin yaratmoqda. Shuningdek, onlayn savdo orqali mahalliy mahsulotlarni xorijiy iste'molchilarga yetkazish imkoniyati yuzaga kelmoqda, bu esa bevosita eksport salohiyatining oshishiga xizmat qilmoqda.

Tadqiqot natijalariga tayangan holda, raqamli iqtisodiyot sharoitida elektron tijoratning tez sur'atlarda rivojlanayotgani qayd etildi. Biroq, ushbu jarayon bilan bog'liq bir qator muammolar ham mavjud: infratuzilmaning yetarlicha rivojlanmaganligi, raqamli savodxonlik darajasining pastligi, qonunchilik bazasining ba'zi hollarda zamonaviy tendensiyalarga mos emasligi — bu omillar elektron tijoratdan to'liq samarali foydalanish imkoniyatlarini cheklab qo'ymoqda.

Muhokama doirasida ilgari surilgan muhim jihatlardan biri — bu elektron to'lov tizimlari va ularning ishonchliligi masalasi bo'ldi. Mijozlarning ishonchini

qozonish va xavfsizlikni ta'minlash uchun zamonaviy shifrlash texnologiyalari, foydalanuvchi autentifikatsiyasi va tranzaksiya monitoringi kabi vositalarning joriy etilishi muhim ahamiyatga ega.

Yana bir muhim jihat — bu mijozlar bilan aloqani raqamli muhitda samarali boshqarishdir. Bugungi kunda ko'plab kompaniyalar CRM tizimlari, sun'iy intellekt asosida ishlovchi chatbotlar va ma'lumotlar tahliliga asoslangan shaxsiylashtirilgan takliflar orqali foydalanuvchilarni ushlab qolish va ularning sodiqligini oshirishga harakat qilmoqda. Bularning barchasi raqamli transformatsiyaning muhim tarkibiy qismlaridir.

XULOSA

XXI asr iqtisodiyotining ajralmas tarkibiy qismiga aylangan elektron tijorat bugungi kunda raqamli texnologiyalarga asoslangan samarali biznes modeli sifatida namoyon bo'lmoqda. Tadqiqot davomida olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, elektron tijorat nafaqat savdo jarayonlarini optimallashtiradi, balki umuman iqtisodiy faollikni oshirish, kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash, eksport salohiyatini kengaytirish va raqamli iqtisodiyotni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Elektron tijorat orqali tovar va xizmatlar bozori global miqyosda kengaymoqda, bu esa mahalliy ishlab chiqaruvchilarga chet ellik iste'molchilarga tezkor va ishonchli xizmat ko'rsatish imkonini bermoqda. Ayniqsa, onlayn savdo, elektron to'lov tizimlari, raqamli marketing va raqamli texnologiyalar orqali foydalanuvchilar bilan interaktiv aloqa o'rnatish iqtisodiy jarayonlarning tezkor va samarali yurishiga zamin yaratmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – T.: Ma'naviyat, 2008.
2. Abdurahmonov Q.X., Tursunov B.O. "Raqamli iqtisodiyot: nazariy asoslar va rivojlanish yo'nalishlari". – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
3. Turaev A.T., Soliyev A.I. "Elektron tijorat asoslari". – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.
4. Boshqaruv va axborot texnologiyalari instituti. "O'zbekistonning raqamli transformatsiyasi: holat va istiqbollar". – T.: 2021.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori: "2020–2023 yillarda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasi". – Lex.uz
6. Laudon, K.C., & Traver, C.G. *E-commerce: Business, Technology, Society*. – Pearson, 2021.
7. OECD. *Digital Economy Outlook*. – Paris: OECD Publishing, 2020.
8. Kaluzhsky M.L. *Elektronnaya kommersiya: marketing v Internetе*. – Moskva: INFRA-M, 2018.

9. Brynjolfsson E., McAfee A. *The Second Machine Age*. – W.W. Norton & Company, 2014.
10. Turakulov O.A., Saidov M.A. “Elektron tijorat huquqi”. – Toshkent: Yuridik nashriyoti, 2020.
11. UNCTAD. *E-commerce and Digital Economy Report 2021*. – Geneva: United Nations, 2021.
12. Mamatqulov A., Nazarov R. “Elektron iqtisodiyot va internet marketing”. – Samarqand: SamISI, 2019.
13. Karimova D. “Elektron tijoratning zamonaviy ko‘rinishlari va rivojlanish istiqbollari”. – “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy jurnali, 2022-yil, №3.
14. Ministry for the Development of Information Technologies and Communications of the Republic of Uzbekistan. *Digital Uzbekistan 2030 Strategiyasi*. – Tashkent, 2020.